

УДК 343.98

<https://doi.org/10.32703/2663-6352/2026-1-19-298-305><https://orcid.org/0000-0002-7002-4070>**Кравчук О. В.,**

доктор наук з державного управління,
кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри
кримінального права та процесу Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-0892-1694>**Михайлов В. О.,**

доктор філософії, доцент кафедри правосуддя
Навчально-наукового інституту управління технологій та правових наук,
Національного транспортного університету,
м. Київ, Україна.

<https://orcid.org/0009-0000-7106-7809>**Остапчук М. О.,**

головний судовий експерт відділу криміналістичних
видів досліджень Хмельницького науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України
м. Хмельницький, Україна

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Анотація. У статті досліджуються основні засади та напрями державної політики України у сфері судової експертизи. Розглядається проблема реформування механізмів державного управління судово-експертною діяльністю в Україні. Автори підкреслюють, що від часу здобуття незалежності ця сфера стала предметом особливої уваги держави, що зумовило прийняття низки нормативно-правових актів програмно-концептуального характеру. Судова експертиза визнається важливою, самостійною та незалежною інституцією, яка забезпечує доказову базу правосуддя.

Розглянуто аспекти становлення експертних інституцій, нормативно-правове забезпечення, сучасні виклики та перспективи розвитку. Особливу увагу приділено питанням незалежності експертів, науково-технічної модернізації та інтеграції у європейський правовий простір.

Ключові слова: судова експертиза, державна політика, правосуддя, нормативно-правове забезпечення, незалежність експертів, міжнародна інтеграція.

KRAVCHUK O., MYKHAILOV V., OSTAPCHUK M. STATE POLICY IN THE FIELD OF FORENSIC EXPERTISE OF UKRAINE: CURRENT TRENDS AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Abstract. The article examines the main principles and directions of the state policy of Ukraine in the field of forensic expertise. The problem of reforming the mechanisms of state management of

forensic expertise in Ukraine is considered. The author emphasizes that since independence this area has become the subject of special attention of the state, which led to the adoption of a number of regulatory and legal acts of a programmatic and conceptual nature. Forensic expertise is recognized as an important, independent and independent institution that provides the evidentiary basis of justice.

The aspects of the formation of expert institutions, regulatory and legal support, modern challenges and prospects for development are considered. Special attention is paid to the issues of independence of experts, scientific and technical modernization and integration into the European legal space.

Forensic expertise is an important tool for ensuring the objectivity of the judicial process. It allows for scientifically sound conclusions that have evidentiary value. State policy in this area is aimed at creating an effective system of expert institutions, improving legislation and introducing modern technologies.

Since the declaration of independence of Ukraine, considerable attention has been paid to the problems of reforming state administration mechanisms in the field of forensic expertise. This has led to the adoption of a number of regulatory and legal acts of a programmatic and conceptual nature, which recognize forensic expertise as an important, independent and independent institution.

The tasks facing forensic experts in the context of reform require identifying ways to increase the efficiency of state regulation of forensic expertise, optimizing organizational and regulatory and legal principles, as well as improving management mechanisms in this area.

The multifaceted nature and scale of the problem necessitated its comprehensive study, taking into account the multi-vector nature of scientific research.

The authors emphasize that forensic expert activity is becoming an integral part of judicial proceedings and requires state regulation. The effectiveness of management depends on the combination of legal, organizational, and scientific-methodological foundations. Reforming the system of expert examinations will contribute to increasing public trust in justice and strengthening the rule of law.

Keywords: *forensic examination, state policy, justice, regulatory and legal support, independence of experts, international integration.*

Постановка проблеми. Судова експертиза є невід'ємним елементом системи правосуддя та важливим інструментом забезпечення об'єктивності судового процесу. Завдяки якісній судовій експертизі надаються науково обґрунтовані висновки, що мають доказове значення. Державна політика у цій сфері спрямована на створення ефективної системи експертних установ, удосконалення законодавства та впровадження сучасних технологій.

Від часу проголошення незалежності України проблемам реформування механізмів державного управління у сфері судово-експертної діяльності приділяється значна увага. Це зумовило прийняття низки нормативно-правових актів програмно-концептуального характеру, якими судова експертиза визнається важливою, самостійною та незалежною інституцією. Завдання, що постають перед судовими експертами в умовах реформування, потребують визначення шляхів підвищення ефективності державного регулювання судово-експертної діяльності, оптимізації організаційних та нормативно-правових засад, а також удосконалення механізмів управління у цій сфері.

Особливої актуальності питання формування ефективної державної політики в сфері судово-експертного забезпечення набуло після повномасштабного вторгнення. Будучи не першочерговою у масштабах національної безпеки, судова експертиза зазнала негативного впливу війни, що вимагало системних рішень з боку органів державного управління. Багатогранність і масштабність проблеми зумовили необхідність її комплексного дослідження з урахуванням різновекторності наукового пошуку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українськими дослідниками детально вивчаються питання нормативно-правового забезпечення судово-експертної діяльності. Зокрема, цьому питанню присвячені праці Форіс Ю. [1], Беззубова Д. О. [2], Романюк І. С. [3]. У дослідженнях Хомутенко В. П. [4], Лебеденко А. Ю. [5] розглядалися проблеми фінансування, а у працях Кононенко Л. [6] та Петрова І. [7] – фінансового забезпечення судової експертизи. Значна кількість публікацій присвячена дослідженню впливу воєнних дій та цифровізації на судово-експертну діяльність (статті Купчак М. Я. [8], Курінного Є. В. [9], Гайченко А. [10], Мисковець Н. О. [11], Савченко. І. [12], Кішко Д. [13], Овсянникової І. М. [14], Абрамова В. [15] та інших. Окремі дослідження присвячені проблемам інституційного розвитку та нормативного забезпечення судової експертизи, зокрема питанням незалежності експертів, реформування державного управління та розвитку приватного сектору.

Попри значний доробок, комплексні дослідження державної політики у цій сфері залишаються обмеженими, що обумовлює необхідність подальших наукових розвідок.

Формулювання завдання дослідження. Мета статті – аналіз сучасного стану та перспектив розвитку державної політики в сфері судової експертизи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державна політика у сфері судової експертизи – складна система заходів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування інституту судової експертизи як складової правосуддя. До неї включаються правові, організаційні, економічні та науково-технічні складові. З точки зору теорії, судова експертиза виступає спеціалізованим видом діяльності, спрямованим на дослідження об'єктів із використанням спеціальних знань. Державна політика у цій сфері має забезпечити: доступність експертних послуг; їхню об'єктивність та незалежність; відповідність міжнародним стандартам; належний рівень науково-технічного забезпечення.

Інституційна база судової експертизи в Україні формувалася поступово. Від моменту здобуття Україною незалежності питання формування та удосконалення механізмів державного управління у сфері судово-експертної діяльності посідають важливе місце у державній політиці. Наразі в державі сформована система судово-експертного забезпечення, ключова роль в якій відведена Міністерству юстиції України (МЮ). Саме МЮ формує державну політику у сфері судової експертизи, координує діяльність державних експертних установ, забезпечує нормативно-правове регулювання їхньої діяльності та організовує атестацію судових експертів. Це визначено Законом України «Про судову експертизу» 25.02.1994 року № 4038-ХІІ, який є основним нормативно-правовим актом в галузі судово-експертного забезпечення. Накази й інструкції МЮ деталізують процедури проведення експертиз, визначають порядок ведення реєстрів, атестації, кваліфікаційного оцінювання, підвищення кваліфікації та науково-дослідної роботи у сфері судової експертизи [3, с. 763].

Закон № 4038-ХІІ, будучи прийнятим ще на старті формування системи судово-експертного забезпечення, потребував змін, щоб відповідати наявним викликам експертного забезпечення правосуддя. Особливо гостро це почало відчуватися після судової реформи у 2016 році. Вже тоді робилися спроби зміни законодавчої бази судової експертизи. У 2021 році було сформовано аж чотири проєкти нового закону «Про судово-експертну діяльність», однак через повномасштабне вторгнення усі вони так і залишилися існувати лише на папері [16, с. 41].

В перший рік після повномасштабного вторгнення державна політика в сфері судової експертизи була спрямована на забезпечення життєздатності системи судово-експертного забезпечення: тимчасово було продовжено дію свідоцтв про присвоєння кваліфікації судового експерта фахівцям, які до введення воєнного стану в Україні подали заяви та документи для проходження атестації в Центральній експертно-кваліфікаційній комісії при МЮ з метою продовження строку дії свідоцтв, а також свідоцтв про присвоєння кваліфікації судового експерта, строк дії яких закінчується у період дії воєнного стану, або протягом одного місяця

після припинення чи скасування воєнного стану [17, с. 289]. Згодом було розроблено процедури, які зробили можливим продовжувати отримання/підтвердження кваліфікації судового експерта в умовах воєнного стану.

Через нові виклики перед судовими експертами постали нові завдання, які потребували пошуку ефективних шляхів удосконалення державного регулювання судово-експертної діяльності. Йдеться про оптимізацію організаційних та нормативно-правових засад, модернізацію механізмів управління та підвищення результативності функціонування всієї системи.

Основні напрями удосконалення державної політики повинні бути стати: організаційний розвиток (оптимізація структури експертних установ), науково-технічна модернізація (використання цифрових технологій та криміналістичних баз даних), підготовка кадрів (формування професійної спільноти експертів, міжнародні стажування), міжнародна інтеграція (співпраця з європейськими асоціаціями судових експертів) та забезпечення незалежності експертів (мінімізація адміністративного та політичного впливу).

В процесі здійснення кроків до удосконалення державної політики в сфері судової експертизи, було виявлено ряд проблемних моментів, а саме: недостатнє фінансування експертних установ; перевантаженість експертів; потреба у вдосконаленні законодавства; необхідність підвищення довіри суспільства до експертних висновків. Особливо гостро постала проблема кадрового забезпечення судово-експертних установ, у зв'язку із масовим виїздом фахівців у безпечні області держави та за межі України через військові дії.

Багатогранність і масштабність проблематики зумовили необхідність її комплексного дослідження. Такий підхід передбачає врахування різновекторності наукового пошуку, інтеграцію теоретичних напрацювань і практичного досвіду, а також орієнтацію на сучасні виклики розвитку правової системи України.

Важливо зазначити, що значний вплив на формування державної політики в сфері судово-експертного забезпечення відіграє те, що Україна інтегрується в європейську систему (ENFSI), що вимагає гармонізації законодавства та практики проведення експертиз із нормами ЄС. При цьому можна теоретично розглядати можливість створення різних моделей розвитку системи судово-експертного забезпечення – від збереження традиційної моделі до створення єдиного центрального органу (Державної експертної служби) чи змішаної моделі з елементами централізації.

Розвиток державної політики у сфері судової експертизи слід проводити за такою орієнтовною стратегічною дорожньою картою:

1. Короткострокові кроки (1–2 роки):

– аналіз та систематизація законодавства: створення комплексного закону про судово-експертну діяльність;

– демонополізація: внесення змін до законодавства для офіційного визнання приватних експертних установ;

– стандартизація термінології: розробка єдиного словника термінів для експертної діяльності;

– підвищення кваліфікації кадрів: запуск програм навчання та сертифікації експертів (внутрішнє міжвідомче та міжособове, очне стажування за експертними спеціальностями, що включатиме за потреби різні види занять – лекція, практична робота, дискусія, практичні кейси; стажування у закордонних експертних установах – обмін досвідом із закордонними фахівцями; проходження періодичного навчання та вдосконалення знань вмінь та навичок щодо застосування спеціалізованих програмних продуктів та програмно-апаратних комплексів) [11, с. 337].

2. Середньострокові кроки (3–5 років):

– цифровізація процесів: створення єдиної електронної бази даних експертних висновків, доступної для судів та правоохоронних органів (у рамках реалізації зазначеного кроку

прогнозується створення цифрового простору, що забезпечить об'єднання інформації з наявних реєстрів та даних щодо завантаженості судових експертів, інструментів комунікації тощо. В перспективі впровадження автоматизованої системи призначення експертиз сприятиме забезпеченню транспарентності судово-експертної діяльності) [10, с. 9];

– інтеграція інституту спеціаліста: розширення його повноважень у процесі доказування, врегулювання правових колізій;

– фінансова реформа: впровадження змішаної моделі фінансування (державне + приватне);

– міжнародна співпраця: укладання угод з європейськими експертними організаціями, обмін досвідом та методиками.

3. Довгострокові кроки (5–10 років):

– гармонізація з правом ЄС: повне узгодження української системи з європейськими стандартами (реалізація цього процесу потребує високого рівня мовної компетентності для аналізу складних документів для їх правильного тлумачення і адаптації норм до національної правової системи);

– інновації та технології: впровадження штучного інтелекту та автоматизованих систем для аналізу доказів;

– незалежність експертів: створення механізмів захисту від політичного чи адміністративного впливу;

– розвиток конкурентного середовища: формування ринку експертних послуг, що забезпечує якість через конкуренцію.

Разом із тим варто зазначити, що в умовах довгострокового удосконалення державної політики в галузі судової експертизи та євроінтеграції слід врахувати низку суттєвих факторів, на яких зосереджують увагу міжнародні партнери. Серед таких факторів – проблеми забезпечення самоуправління в галузі експертного забезпечення правосуддя, і необхідність консолідації представників української сфери експертного забезпечення правосуддя задля розроблення єдиного стратегічного бачення розвитку судової експертизи.

Тобто, удосконалення державної політики в галузі судової експертизи має рухатися від усунення монополії та оновлення законодавства до цифровізації та міжнародної інтеграції, а у довгостроковій перспективі – до повної гармонізації з європейськими стандартами та впровадження інноваційних технологій.

Для результативної реалізації такого важливого напрямку, як адаптація до вимог ЄС українського законодавства у сфері судової експертизи, слід провести комплекс заходів (здійснити аналіз нормативно-правових актів, якими регулюється судово-експертна діяльність у країнах ЄС, провести їхню адаптацію згідно з національними пріоритетами та забезпечити належний рівень мовної компетентності працівників сфери експертного забезпечення правосуддя для правильного тлумачення та імплементації зазначених норм). Якщо порівнювати сучасний стан державної політики в галузі судової експертизи з аналогічними позиціями інших європейських країн, то можна вже прослідкувати суттєві відмінності, які потрібно врахувати при адаптації нормативно-правових актів (таблиця 1).

Таблиця 1

Порівняння української моделі державної політики у сфері судово-експертної діяльності та європейської практики:

Критерій	Україна	Європейські країни (загальні тенденції)
Організаційна структура	Домінування державних експертних установ, обмежена роль приватних	Поєднання державних і приватних установ, конкуренція

Критерій	Україна	Європейські країни (загальні тенденції)
Незалежність експерта	Формально гарантується, але існує залежність від державних органів	Високий рівень незалежності, чіткі механізми захисту
Фінансування	Переважно державне, обмежені альтернативні джерела	Змішане: державне + приватне фінансування
Нормативна база	Фрагментарна, потребує систематизації та оновлення	Уніфіковані стандарти, гармонізація з правом ЄС
Інститут спеціаліста	Має обмежені повноваження, часто дублює функції експерта	Ширше застосування, інтеграція у процес доказування
Технології та інновації	Цифровізація на початковому етапі, відсутність єдиних електронних баз	Розвинені електронні системи, стандартизовані бази даних
Міжнародна інтеграція	Поступове наближення до європейських стандартів	Вже діє гармонізована система у межах ЄС

Примітка. Систематизовано автором.

Отже, українська модель державної політики в галузі судової експертизи потребує реформування у напрямі демонополізації, цифровізації та гармонізації з європейськими стандартами, щоб забезпечити незалежність експертів і підвищити довіру до судової системи.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Автори підкреслюють, що судово-експертна діяльність стає невід'ємною частиною судочинства та потребує державного регулювання. Ефективність управління залежить від поєднання правових, організаційних та науково-методичних засад. Реформування системи експертиз сприятиме підвищенню довіри до правосуддя та зміцненню правової держави.

Розвиток державної політики в галузі судової експертизи залежить від ефективного фінансування, удосконалення законодавства та впровадження інноваційних технологій. Подальша інтеграція у європейський правовий простір сприятиме підвищенню авторитету українських експертних установ. Наразі державна політика у сфері судової експертизи України перебуває у стані активного реформування. Сучасні тенденції свідчать про поступову трансформацію системи у напрямі відкритості, цифровізації та інтеграції з європейським правовим простором. Разом із тим, ефективність реалізації державної політики залежить від вирішення низки системних проблем, зокрема забезпечення незалежності експертів, удосконалення законодавства та розвитку матеріально-технічної бази. Перспективи розвитку пов'язані з комплексним реформуванням системи, впровадженням інноваційних технологій та посиленням міжнародної співпраці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Форіс Ю., Виноградова В., Гаврилюк Н. До питання взаємодії судових експертів державних спеціалізованих судово-експертних установ України з мережею Інтернет. Судова експертиза, (2), 2025. С. 102 – 112. <https://doi.org/10.32782/forensic.science.2025.2.15>
2. Беззубов Д. О., Алієв Р. В., Возник М. В. Нормативно-правове регулювання судово-експертної діяльності в Україні в Умовах війни. DICTUM FACTUM. № 2(16). 2024. С. 325 – 340. URL : <https://df.duit.in.ua/index.php/dictum/article/view/371> (дата звернення: 25.02.2026).
3. Романюк І. С. Нормативно-правові основи експертної діяльності в Україні. Право і Суспільство. №2. 2025. С. 758 – 765. URL : https://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2025/2_2025/104.pdf (дата звернення: 28.02.2026).
4. Хомутенко В. П., Хомутенко А. В. Проблематика фінансового забезпечення судово-експертних установ Міністерства юстиції України. Актуальні питання судово-експертної

- діяльності в умовах воєнного стану та повоєнний період : матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. (Одеса-Львів, 28 вересня 2022 року). 2022. С. 166 – 170. URL : http://expertise.odessa.ua/wp-content/uploads/2025/02/%D0%A5%D0%BE%D0%BC%D1%83%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE12_2022.pdf (дата звернення: 04.03.2026).
5. Лебеденко А. Ю. Бюджетне фінансування як основа фінансового забезпечення судово-експертної діяльності. Галицький економічний вісник. 2023. Том 85. № 6. С. 122–131. URL : <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/44101> (дата звернення: 01.03.2026).
 6. Кононенко Л., Маліновська І., Коротков І. Кадрове забезпечення судово-експертної діяльності в умовах цифровізації: проблеми та шляхи вирішення. Судова експертиза: європейська інтеграція та цифрова трансформація: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, Кишинів, Київ, Одеса, 5 листопада 2025 року) : тези доповідей. Львів : Видавництво «Растр 7», 2025. С. 179 – 181. URL : <https://dspace.ksaeu.kherson.ua/handle/123456789/11701> (дата звернення: 01.03.2026).
 7. Петрова І., Давиденко Д. Характеристика форм і методів управління кадрами в судово-експертних установах України. Право та інноваційне суспільство. № 2 (25). (2025). С. 96 – 110. URL : <https://apir.org.ua/lais/uk/article/view/489/405> (дата звернення: 28.02.2026).
 8. Купчак М. Я. Підвищення ефективності судово-експертної діяльності в Україні в умовах воєнного стану. Судово-експертна діяльність: збереження наукового та кадрового потенціалу в умовах воєнного стану : IV Всеукраїнський форум судових експертів (м. Львів, 7 червня 2024 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. С. 205 – 208. URL : <https://ndekc.lviv.ua/pdf/law.pdf> (дата звернення: 10.03.2026).
 9. Курінний Є. В. Судово-експертна модель України: поняття та основні характеристики. Судово-експертна діяльність: збереження наукового та кадрового потенціалу в умовах воєнного стану : IV Всеукраїнський форум судових експертів (м. Львів, 7 червня 2024 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. С. 209 – 212. URL : <https://ndekc.lviv.ua/pdf/law.pdf> (дата звернення: 10.03.2026).
 10. Гайченко А. Сфера експертного забезпечення правосуддя в умовах європейської інтеграції. Forensic Science, № 1. 2025. С. 7 – 12. URL : <https://share.google/WxJbZwCLmxvgHJV7Y> (дата звернення: 10.03.2026).
 11. Мисковець Н. О. Судова експертиза: перспективи розвитку та окремі аспекти можливих змін. Судова експертиза: перспективи розвитку та окремі вектори змін : V Всеукраїнський форум судових експертів (м. Львів, 6 червня 2025 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. С. 335 – 338. URL : https://ondise.minjust.gov.ua/wp-content/uploads/2025/08/forum_ondise_law__2025.pdf (дата звернення: 10.03.2026).
 12. Савченко. І., Сидоренко. О. Штучний інтелект як інструмент у вирішенні завдань судової експертизи. Судова експертиза, (2), 2025. С. 89–96. <https://doi.org/10.32782/forensic.science.2025.2.13>.
 13. Кішко Д. Цифровізація судово-експертної діяльності в умовах війни як шлях забезпечення безперервної роботи експертних установ. Досвід і проблеми судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану в Україні : матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф., Львів, Київ, Одеса 28 вересня 2023 р., 2023. С. 23–28. URL: <http://ndekc.lviv.ua/pdf/a05122023.pdf> (дата звернення: 28.02.2026).
 14. Овсянникова І. М., Степанова О. В. Цифрова трансформація судової експертизи в умовах інформаційного суспільства. Судова експертиза: перспективи розвитку та окремі вектори змін : V Всеукраїнський форум судових експертів (м. Львів, 6 червня 2025 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. С. 346 – 349. URL : https://ondise.minjust.gov.ua/wp-content/uploads/2025/08/forum_ondise_law__2025.pdf (дата звернення: 11.03.2026).

15. Абрамов В., Арнаут Т. Діджиталізація в судовій експертизі України: нові можливості та історичний розвиток. Діджиталізація судово-експертної науки в умовах воєнного стану : зб. мат-лів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 листоп. 2024 р.). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2024. С. 41–43.
16. Кравчук О. В., Копанчук В. О., Остапчук М. О. Законодавче регулювання судово-експертної діяльності в Україні. Університетські наукові записки, 2023, № 5 (95), С. 37-48. URL : <https://share.google/xe1Qs2XPxAfkXntXB> (дата звернення: 10.03.2026).
17. Паламарчук Г. В. Щодо проблемних питань судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану. Судово-експертна діяльність: збереження наукового та кадрового потенціалу в умовах воєнного стану : IV Всеукраїнський форум судових експертів (м. Львів, 7 червня 2024 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. С. 288 – 290. URL : <https://ndekc.lviv.ua/pdf/law.pdf> (дата звернення: 10.03.2026).

Дата першого надходження рукопису до видання: 12.03.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 27.03.2026

Дата публікації: 17.04.2026